

żanowski (Instytut Morski w Gdańsku), *Elementy socjalistycznej teorii międzynarodowych stosunków gospodarczych (na przykładzie problematyki żeglugi)*, doc. dr J. Byczkowski (Instytut Śląski — Opole), *Wielkie grupy społeczne podmiotem stosunków międzynarodowych*; dr Z. J. Pietras (Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej), *Walory i niedostatki metody decyzyjnej*; mgr K. Karpiński (Instytut Badania Współczesnych Problemów Kapitalizmu — Warszawa), *Niektóre amerykańskie koncepcje nowego modelu stosunków międzynarodowych*; dr W. Petsch (Instytut Nauk Prawnych PAN), *System międzynarodowy*; dr J. Sawczuk (Instytut Śląski — Opole), *O dowartościowanie roli partii politycznych w procesie kształtowania stosunków międzynarodowych*; dr J. Winiecki (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych), *Ekonomiczne instrumenty polityki zagranicznej państw*; dr J. Pilecki (Uniwersytet Gdański), *Warunki i sposób realizacji programu podstaw nauk politycznych w zakresie współczesnych stosunków międzynarodowych w Uniwersytecie Gdańskim*.

W trakcie dyskusji, jaka wywiązała się przede wszystkim w związku z wygłoszonymi referatami (głos zabierali: prof. R. Bierzanek, płk dr Rogucki, dr Z. Pietras, dr W. Szereda, dr J. Winiecki, dr E. J. Pałyga, mgr W. Sadowski), poruszono szereg problemów ogólnych i szczegółowych. Poddano krytyce nieścisłość rozróżnień pojęciowych i terminologicznych, kwestionowano uniwersalność podziału na typy stosunków międzynarodowych bez opierania się o kryterium klasowe.

Zwracano też uwagę na nowatorskie podejście syntetyzujące elementy pojęcia „strategii”, występującego w wielu dziedzinach wiedzy, umożliwiające zastosowanie tegoż do badań stosunków międzynarodowych. Podnoszono również problem bezkrytycznego przenoszenia do teorii stosunków międzynarodowych pewnych określeń z innych dziedzin nauk (np. prawa międzynarodowego).

Podkreślono znaczenie metod matematycznych w badaniach stosunków międzynarodowych, a także konieczność kwantyfikacji zjawisk politycznych z jednoczesnym uwzględnieniem wszelkich niedoskonałości, jakie ona niesie.

Prof. dr R. Bierzanek i prof. dr J. Symonides zaakcentowali, że na gruncie polskiej, socjalistycznej nauki o stosunkach międzynarodowych ich teoria powinna zająć znaczącą pozycję jako przedmiot badań i częstej wymiany myśli.

Edward J. Pałyga

WSPÓŁCZESNE TENDENCJE WSPÓŁŻYCIA MIĘDZYNARODOWEGO

Dynamiczny rozwój współczesnych stosunków międzynarodowych, prowadzący do transformacji dotychczas przyjmowanego ich modelu, stanowił przedmiot rozważań kilkudziesięciu uczestników sympozjum Sekcji Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi PTNP, które odbyło się w dniu 11 listopada 1975 r. w Poznaniu. Przedstawione referaty i komunikaty stanowiły w głównej mierze dorobek zespołu badawczego prowadzonego przez doc. dra hab. A. Kwileckiego, a podejmującego problematykę międzynarodowego współżycia.

W inauguracyjnym wystąpieniu pt. *Kształtowanie się nowego modelu stosunków międzynarodowych* doc. dr hab. A. Kwilecki (Instytut Socjologii UAM) nakreślił warunki, które pozwalają wyodrębnić oraz nadać właściwy sens pojęciu „współżycia międzynarodowego”. Niesie ono bowiem z sobą nie tylko ilościowe nasilenie pewnych pozytywnych procesów, ale również wykształca swoiste i jakościowo nowe zjawiska i formy działania, obserwowane na międzynarodowej arenie. Zjawiska te wykazują tendencje do pewnej autonomizacji na gruncie stosunków mi-

dzynarodowych i jako takie stanowią nowy obszar badawczy pilnie oczekujący na swoje opracowanie. Na plan pierwszy wysuwają się m. in. badania nad procesami integracji krajów socjalistycznych, nad współlistnieniem państw o różnych ustrojach, nad zjawiskami społecznymi i politycznymi związanymi ze wzrastającą ciągle wymianą międzynarodową w różnych dziedzinach, nad rozwojem i funkcjonowaniem organizacji międzynarodowych, kształtowaniem się międzynarodowej opinii publicznej, różnymi formami pomocy dla krajów rozwijających się, wreszcie nad turystyką zagraniczną, wymianą osób i rozwojem różnorodnych form przestrzennej ruchliwości ludzi.

Prof. dr hab. J. Wiatr (UW) w referacie zatytułowanym *Stosunki naukowe a życie międzynarodowe* zaprezentował syntetyczne ujęcie tego problemu, rozwijając m. in. tezę, iż ekspansja różnorodnych kontaktów naukowych w skali międzynarodowej stała się zarówno ważnym elementem życia naukowego, jak i aspektem współczesnych stosunków międzynarodowych. Wskazał on na przyczyny tej ekspansji, jej formy (stosunki oparte na upowszechnianiu wiedzy oraz stosunki oparte na tworzeniu wiedzy naukowej), zyski naukowe (podnoszenie poziomu kadry naukowej, zdobycie nowej informacji) i pozanaukowe (korzyści materialne i polityczne) oraz na bezpośrednie i pośrednie koszty z nią związane. We wnioskach stwierdził m. in., że: a) kontakty zagraniczne w dziedzinie nauk społecznych powinny w szerszym zakresie przyczyniać się do integracji krajów socjalistycznych, co wiąże się z przewycięzeniem niektórych przeszkód typu biurokratycznego, b) przy niewielkim nakładzie sił i środków oraz lepszej koordynacji działań można znacznie powiększyć oddziaływanie naukowo-polityczne za granicą, c) konieczne jest aktywizowanie nauk społecznych na politycznie i ideologicznie kluczowych odcinkach współpracy międzynarodowej, d) współpraca powinna być wykorzystywana dla podniesienia poziomu nauk społecznych tam, gdzie pozostają one w tyle. Dotyczy to szczególnie niektórych, bardziej nowoczesnych metod i technik analizy naukowej.

Wystąpienie doc. dr hab. C. Mojsiewicza (INP UAM) pt. *Rola dwustronnych stosunków międzynarodowych we współczesnym świecie* zawierało szereg istotnych i interesujących przemysłań, silnie osadzonych na gruncie teoretycznym. Dla stabilizacji pokoju — stwierdził referent — ogromne znaczenie posiada maksymalna ilość dobrych lub poprawnych stosunków między państwami. Fundamentalną rolę spełniają stosunki dwustronne, bo bez dobrych lub chociażby poprawnych stosunków tego rodzaju nie można budować trwałych relacji wielostronnych. Musiało zaistnieć pewne minimum stosunków dwustronnych między państwami, aby mogły powstać ugrupowania o stosunkach wielostronnych. Referent zaprezentował m. in. listę czynników decydujących o wyborze partnera w stosunkach dwustronnych, podstawowe elementy dwustronnych stosunków gospodarczych i kulturalnych, wreszcie omówił znaczenie i wzajemne relacje między stosunkami międzypartyjnymi i międzypaństwowymi w obozie państw socjalistycznych.

Teoretyczną próbę analizy problemu *Współżycie międzynarodowe jako strategia sytuacji konfliktowej* zaprezentował mgr L. Weres (Instytut Zachodni) wykorzystując niektóre pojęcia cybernetycznej teorii stabilności oraz teorii gier. Współżycie międzynarodowe można uznać za strategię, ponieważ składa się na nie sekwencja racjonalnych działań, zmierzających do osiągnięcia w danym środowisku pewnych, określonych celów. Współżycie międzynarodowe może stanowić strategię stabilizującą, przyspieszającą rozwój lub umacniającą pokojowe współlistnienie. Referent omówił znaczenie kilku kategorii, jak np.: motywacje złożone, percepcja groźby, postawy, uzupełniając wywody wynikami badań empirycznych. We wnioskach stwierdził, iż jeśli model współczesnych stosunków międzynarodowych cechować ma

współzycie międzynarodowe, rozumiane nie tylko jako cel stojący przed społecznością międzynarodową, ale również jako skuteczna i bezpieczna strategia działania poszczególnych partnerów, należy nadal rozszerzać międzynarodowe kontakty gdyż powiększają one i usprawniają kanały komunikacyjne i łatwiej pozwalają odczytać intencje partnerów; usuwając poczucie zagrożenia i nieufności, wzmagają gotowość współbrzmienia intencjonalnego. Proces ten pozwala zwiększać częstotliwość wyznaczania punktu równowagi systemu międzynarodowego strategiami kooperującymi, a więc umacniać pożądaną stabilność tego systemu drogą międzynarodowego współzycia.

Red. J. Matuszyński (Polskie Radio — Poznań) wygłosił referat pt. *Rola i funkcje środków masowego komunikowania we współczesnym współzyciu międzynarodowym*. Stwierdził on m. in., że dopóki na Zachodzie nie zostanie zaakceptowana nieodwracalność kierowniczej roli partii komunistycznych i robotniczych w państwach socjalistycznych, dopóty będziemy mieli do czynienia z dwiema sprzecznymi koncepcjami pokojowego współistnienia. Autor przeanalizował takie funkcje środków masowego komunikowania, jak: współkształtowania stosunków międzyludzkich, propagandy zagranicznej oraz informowania własnego społeczeństwa o świecie zewnętrznym. We wnioskach stwierdził m. in., iż środki masowego komunikowania są samodzielnym czynnikiem w ograniczonym stopniu. Ich ewolucja zależeć będzie głównie od kierunków inspiracji środków masowego komunikowania przez polityczne ośrodki dyspozycyjne.

Dr A. Biliński (Politechnika Poznańska) zaprezentował kilka tez związanych z tematem *Kościół we współczesnych stosunkach międzynarodowych*. Dotyczyły one: 1) teologii „znaków czasu”, jako szansy powrotu Kościoła rzymskokatolickiego do współczesności, 2) determinant miejsca Watykanu we współczesnym układzie politycznych stosunków międzynarodowych, 3) odmienności linii politycznych i instrumentów preferowanych przez Watykan w stosunku do państw kapitalistycznych, socjalistycznych i tzw. trzeciego świata, 4) wymogu przyznania, respektowania i ochrony praw osoby ludzkiej w ich personalistycznej, katolickiej wykładni, jako centralnego elementu watykańskiej koncepcji stosunków międzynarodowych, 5) antysocjalistycznej wymowy katolickich praw człowieka, 6) watykańskiej wizji stosunków międzynarodowych — odideologizowanych państw.

Doc. dr M. Szczepaniak (INP UAM) przedstawił zagadnienie *Roli sportu w stosunkach międzynarodowych*, zwracając główną uwagę na następujące elementy: 1) awans sportu w świadomości społecznej, 2) wzrost liczby międzynarodowych imprez sportowych, rozwój międzynarodowych organizacji i konferencji sportowych oraz prawa międzynarodowego sportowego, 3) rosnące zainteresowanie państw dla własnego sportu, 4) wykorzystywanie imprez sportowych do manifestowania przekonań politycznych, 5) łączenie sportu z interesami polityki zagranicznej.

Dr B. W. Przewoźnik (UMCS) mówiła o *Głównych formach instytucjonalizacji współczesnych stosunków międzynarodowych*, wyróżniając: 1) konferencje międzynarodowe, 2) organa międzynarodowe funkcjonujące pojedynczo lub w wielości, powoływane do życia na podstawie poszczególnych umów międzynarodowych w celu usprawnienia ich realizacji lub pokojowego rozstrzygnięcia sporów, 3) organizacje międzynarodowe w zasadzie typu koordynacyjnego, 4) wspólnoty ponadnarodowe, 5) międzynarodowe jednostki organizacyjne.

Organizatorzy przedstawili ponadto dwa nadesłane materiały, których autorzy nie uczestniczyli w sympozjum. Tak więc mgr W. Andrys (TKKS w Poznaniu) przygotował tezy do referatu *Walka o odprężenie międzynarodowe w działalności*

europiejskich partii komunistycznych, a dr J. Bilińska (AWF-Poznań) opracowała temat: *Miejsce turystyki w rozwoju stosunków międzynarodowych*.

W dyskusji głos zabrały następujące osoby:

Dr M. Chmara (Instytut Socjologii UAM) zwrócił uwagę na autonomizację aparatu organizacji międzynarodowych, coraz istotniejszą wartość programów bądź też ekspertyz opracowywanych w ramach tych organizacji, tworzących swoistą praktykę kształtującą oblicze stosunków międzynarodowych.

Dr E. Pałyga (COMSNP w Warszawie) nawiązał do obu komunikatów teoretycznych (doc. Mojsiewicza i mgra Weresa), a także przypomniał dorobek sesji poświęconej teorii stosunków międzynarodowych, a zorganizowanej w czerwcu 1975 r. przez ośrodek warszawski. Wskazał ponadto, iż normalizacja stosunków jest procesem otwartym oraz zaproponował wprowadzenie dodatkowych pojęć na określenie nauki o stosunkach międzynarodowych.

Dr L. Ogórek (Uniwersytet Śląski) omówił czynniki zakłócające proces odprężenia, wymieniając wśród nich czynniki globalne, (np. militarizm, radykalizm narodowy), wewnętrzne (np. nieuniformowana sytuacja państw podzielonych, ruch separatystyczny), wreszcie czynniki peryferyjne, jak np. ruch terrorystyczny lub działalność wrogich środków masowego przekazu.

Dr J. Grell (INP UAM) mówił na temat zbrojeń i rozbrojenia, zwracając uwagę na takie fakty, jak np. komplikacje gospodarcze Zachodu jako uboczny produkt rozbrojenia, rola zbrojeń, jako instrumentu skierowanego przeciwko państwom socjalistycznym, wreszcie jakościowy charakter współczesnego wyścigu zbrojeń.

Mgr I. Krężałek (Zakład Badań nad Polonią PAN) podkreśliła zjawisko dynamicznie rozwijających się kontaktów Polonii zagranicznej z krajem, formując szereg wniosków, jakie z tego faktu wynikają.

Mgr B. Drodzowicz (WSP-Słupsk) omówił zagadnienie międzynarodowej opinii publicznej, która ewoluuje coraz bardziej w kierunku „moralności światowej”. Stanowisko międzynarodowej opinii publicznej zależy od wielu czynników, jak: treść informacji, sposób przekazu, stopień zgodności przekazu z rzeczywistością ładunek emocjonalny itp.

Mgr S. Lisiecki (Instytut Zachodni) uzupełnił wystąpienie dr Bilińskiej. Jego uwagi, egzemplifikowane zjawiskiem styczności społecznej RFN—Francja—Włochy oraz Skandynawia, stanowiły przyczynek do zagadnienia roli turystyki w korygowaniu stereotypów i uprzedzeń wobec innych narodów.

Dr Z. Majewski (UW) przedstawił swój punkt widzenia na współczesne stosunki międzynarodowe, sprowadzając pokojowe współistnienie do roli stosowanej obecnie taktyki w strategii rozwoju procesów rewolucyjnych oraz polemizował z poglądami reprezentowanymi przez prof. J. Wiatra.

Podsumowania sesji dokonał jej przewodniczący, doc. dr hab. Longin Pastusiak (PISM), wskazując, iż dostarczyła ona wiele cennego materiału, dotyczącego przede wszystkim pojęcia „międzynarodowego współżycia”. Zakomunikował również, iż zarząd powołanej w kwietniu 1975 r. Sekcji d.s. Badań nad Stosunkami Międzynarodowymi PTNP ukonstytuował się następująco: doc. dr hab. Andrzej Kwilecki (Instytut Socjologii UAM) — przewodniczący, doc. dr hab. Longin Pastusiak (PISM) — wiceprzewodniczący, doc. dr hab. Czesław Mojsiewicz (INP UAM) — wiceprzewodniczący, mgr Leszek Weres (Instytut Zachodni) — sekretarz, prof. dr J. Wiatr (UW) oraz dr Stanisław Rudnik (WSP-Słupsk) — członkowie zarządu sekcji.

Leszek Weres